

Pleidooi voor vrede ¹

Dit document is een oproep aan ons allen om ons te oefenen in het leren van de rechtvaardige vrede. We leven in een wereld vol geweld. Daar zijn we het afgelopen jaar op een dramatische wijze mee geconfronteerd. Verwoeste steden. Aanslagen. Onthoofdingen. Stroomende mensen die het geweld ontvluchten. Ontredding. Televisie en internet brengen de beelden heel dichtbij.

Het meeste geweld speelt zich op afstand van ons af. Een reactie op al die vormen van geweld is dat onze westerse wereld zich afschermt door er letterlijk en figuurlijk muren voorop te werpen. Dat zien we heel duidelijk bij de komst van duizenden vluchtelingen uit Afrika en het Midden-Oosten naar Europa: er wordt alles aan gedaan om ervoor te zorgen dat zij Europa niet in komen.

Maar er waren de laatste decennia ook ontwikkelingen die hoop gaven. Bijvoorbeeld toen er op een geweldloze wijze een einde kwam aan dictaturen in Oost-Europa. Een unicum: de machthebbers zagen af van het gebruik van geweld toen ze geconfronteerd werden met een overtuigde bevolking. Zuid-Afrika schafte de apartheid af, zonder dat het tot een burgeroorlog kwam.

Hoopvol was ook dat de bevolking in verschillende Arabische landen geweldloos in opstand kwam tegen onderdrukkende regimes. De aanblik van zoveel mensen die opstonden en hun stem lieten horen, ontroerde en gaf een glimp van een visioen van een wereld van vrede en recht.

Op veel plaatsen is dat verzet echter in bloed gesmoord. Het zien van de dramatische beelden van geweld in onze tijd roept uiteenlopende reacties op, woede en gevoelens van machteloosheid voorop, want geweld went gelukkig nooit. Beelden van mensen in zulke dramatische omstandigheden leiden terecht steeds weer tot de gedachte dat we te hulp moeten schieten. We moeten iets doen. Maar wat en hoe? Moeten we nu concluderen dat de inzet om op geweldloze wijze een einde te maken aan onrecht niet werkt?

Het gevaar is groot dat de westerse wereld overgaat tot stappen die op korte termijn lijken te helpen, maar op de langere termijn alleen de ellende vergroten, zoals vormen van militaire interventie. Het brede publiek steunt dat, uit terechte woede over het waargenomen geweld. Het is echter belangrijk dat we bij alle woede toch zorgvuldig blijven nadenken en dienovereenkomstig handelen. Nadenken over achtergronden en motieven, over de effectiviteit van soortgelijk

¹ Deze artikelen staan in een special van de organisatie 'Kerk en Vrede', Postbus 1528, 3500 BM Utrecht, tel. 030-2316666, >info@kerkenvrede.nl< en >.www.kerkenvrede.nl<. Dit nummer is voor € 5,- via dit adres verkrijgbaar. Niet alle artikelen eruit zijn hier uiteraard afgedrukt. Het is aan te bevelen het gehele nummer aan te schaffen en onder uw kennissen te verspreiden.

handelen in het verleden, over de effecten van dat handelen in het heden en in de toekomst, over wat de rol van westerse landen, ook ons land, tot nu toe is geweest en wat die zou moeten zijn en over belangen die een rol spelen bij het ontstaan van geweld en bij de instandhouding daarvan.

Want ook al lijkt het geweld ver weg van ons, het heeft vaak oorzaken die veel met ons te maken hebben. Als we mensen die waar ook ter wereld opkomen voor gerechtigheid willen steunen, zullen we in de eerste plaats een einde moeten maken aan politiek en economisch beleid van ons eigen land en onze eigen regio die hun strijd in de weg staan en bijdragen aan onrecht.

Bij de gewapende interventies van het Westen in conflicten elders in de wereld die we de laatste decennia hebben zien plaatsvinden, heeft het maar al te vaak ontbroken aan zo'n proces van nadenken. Met alle gevolgen vandien. Zelfs de betrokken overheden geven toe dat militaire interventies meestal leiden tot escalatie in plaats van tot een oplossing, ook al lijken diezelfde overheden daar weinig van te leren. Het is kennelijk moeilijk te twijfelen aan de effectiviteit van geweld (Hans Blom, in *Trouw* 3 juli 2015, heeft het over "doormodderen").

In dit document willen we naar aanleiding van de conflicten die op dit moment gaande zijn wel nadenken en wel al die vragen stellen en pogen te beantwoorden. Wij zoeken ook naar alternatieven voor de inzet van geweld, en geven daar concrete aanwijzingen voor. Ook doen we een reeks van aanbevelingen voor leerprocessen die aangegaan moeten worden, omdat het stichten en onderhouden van vrede geleerd moeten worden. Teveel tijd, geld en energie wordt gestoken in oorlog. Nu gaat het erom de vrede te leren. Ook daarvoor is aandacht, tijd, energie en geld nodig. Er zijn verschillende tradities die ons hiervoor iets te bieden hebben en ons visioen van vrede, en de weg ernaar toe, kunnen versterken.

De opbouw van dit document

1. We beginnen met een hoofdstuk over onze motieven. Daarbij gaan we in op wat ons inspireert en bemoedigt. De discussie over het gebruik van geweld in onze eigen kring hoort daarbij: 'zijn we met alle geweld geweldloos?' Deze paragraaf eindigt met een visie op pacifisme als ruimte voor bezinning.
2. Dan volgt een hoofdstuk over een aantal brandhaarden in de wereld. Hoe kwam het zo, wat is er gaande, en wat is onze betrokkenheid daarbij? We behandelen (te kort, daarvan zijn we ons bewust) IS in Syrië en Irak, de situatie in Oekraïne, Israël en Palestina, en Afrika.
3. Wat leren deze brandhaarden ons? is de vraag die in hoofdstuk 3 besproken wordt. In overeenstemming met de gedachte van 'pacifisme als ruimte voor bezinning' wordt gepoogd steeds een laag dieper af te steken dan meestal gebeurt. Dat levert een lange reeks aandachtspunten op.

4. Dat brengt ons tot de conclusie dat ander beleid nodig is: een coherent vredesbeleid op alle mogelijke gebieden; we werken dat uit zowel voor de korte als voor de lange termijn.
5. In hoofdstuk 5 geven we een reeks voorbeelden van organisaties die zich inzetten voor conflictpreventie en geweldloze conflictoplossing.
6. Hoofdstuk 6 behandelt de vraag wat we kunnen doen: individueel en in de verbanden waar we deel van uitmaken. Daarbij komen aan het slot uitgebreid de kerken aan bod. We sluiten het document af met een reeks aanbevelingen aan de kerken om zich weer diepgaand bezig te houden met de vragen van oorlog en geweld. Tenslotte wordt het document gevolgd door een reeks vragen, als hulp voor groepen die met elkaar over de tekst van gedachten willen wisselen. De concrete aanbevelingen aan de politiek die in het document voorkomen, hebben we apart ook nog eens weergegeven aan het slot.

Eén belangrijke opmerking vooraf moet hier nog gemaakt worden. In dit document gaan we in op de internationale situatie en onze rol en mogelijkheden daarin. Maar er is natuurlijk ook in Nederland zelf sprake van situaties van geweld, conflict en onrecht, die in sommige gevallen niet los staan van die internationale ontwikkelingen. We gaan daar in dit document niet op in. Dat betekent echter niet, dat die situaties niet onze aandacht hebben. Integendeel, Kerk en Vrede is dit jaar begonnen met een nieuw project: *Show your Struggle*. Daarin pogen we toenadering tot stand te brengen tussen groepen in de Nederlandse samenleving door het blootleggen van structureel racisme en andere vormen van geweld die sociale uitsluiting en vervreemding in de hand werken en doen voortduren. Zie hiervoor www.kerkenvrede.nl.

Onze motieven

De joodse en christelijke tradities als bronnen van inspiratie

Wij horen in het Eerste Testament als hoofdlijn de roep om bevrijding van onderdrukte mensen. Daartoe neemt de bijzondere God uit deze verhalen zelf het initiatief. Deze God helpt het volk op weg naar het land van belofte. Dat land is niet exclusief voor hen: het is het begin van een nieuwe aarde voor alle mensen. Die bevrijding wordt in de vertellingen nogal eens bevochten met geweld. Dat roept verlegenheid bij ons op. We kunnen die verhalen niet meer onbekommerd navertellen, omdat ze maar al te vaak als legitimatie voor verdergaand geweld gediend hebben. Het maakt wel uit dat dat geweld niet aan mensen, maar aan God is voorbehouden: "Aan Mij is de wraak en de vergelding" (*Deuteronomium* 32:35). Wij horen hierin de uitdaging om de moed te hebben de vergelding over te laten aan de Eeuwige. De rabbijnse uitleg (*Misjna* en *Talmoed*) neigt ook naar een uitleg die het geweld in de verhalen ontkracht. Er wordt bijvoorbeeld verteld: als de engelen juichen wanneer de

Egyptenaren verdrinken in de Schelfzee, maant de Eeuwige hen tot stilte, "want de Egyptenaren zijn ook mijn mensen!"

Jezus was een Jood en stond in de profetische traditie van bevrijding. Bij zijn inzet aanvaardde hij liever de eigen dood dan dat hij geweld gebruikte. Daarin herkenden de mensen om hem heen zijn godgelijkheid, dat hij zich tot in de dood gaf voor mensen. Zijn volgelingen willen zijn weg voortzetten: "Wreek jezelf niet, maar laat plaats voor de toorn", schrijft Jezus' leerling Paulus (*Romeinen* 12:19) als een voortzetting van de weg die Mozes in *Deuteronomium* wees. Paulus laat daarop volgen: "Maar als je vijand honger heeft, geef hem te eten, als hij dorst heeft, geef hem te drinken, dan stapel je gloeiende kolen op zijn hoofd." (vs. 20-21). Anders gezegd: door zo te handelen bezorg je je vijand een kop als vuur – schaamte die hopelijk leidt tot inzicht. Paulus eindigt met een sterk appèl: "Laat je niet overwinnen door het kwade, maar overwin het kwade door het goede!" (vs. 22). Dit is geen weg voor passieve of bange mensen, maar voor creatieve en zachtmoedige mensen. Het is een weg die bewandeld werd en wordt door mensen van uiteenlopende levensovertuigingen als Gandhi,

Abd al-Qadar, Martin Luther King, Aung Suu Kyi, Henriette Roland Holst en talloze anderen van wie we de namen vaak niet kennen. Allemaal mensen die een scherpe analyse maakten van het onrecht dat ze om zich heen waarnamen en waar ze zich tegen keerden. Vaak waren ze geheel geweldloos, steeds streefden ze naar een minimalisering van geweld, want geweld zagen ze als een probleem op zich, niet als een oplossing.

Wij zijn enorm verward en geschokt over wat we in de wereld zien gebeuren. Maar we zijn ook ervan overtuigd dat we ons veel grondiger moeten bezinnen voordat we tot handelen overgaan, en dat die bezinning permanent moet zijn. En dat er andere en creatievere dingen zijn die we kunnen doen dan naar geweld grijpen.

De taak van religieuze gemeenschappen

Religieuze gemeenschappen zijn wat ons betreft bij uitstek tegendraadse en creatieve plekken van bezinning en geweldloos verzet tegen alles wat mensen onderdrukt. Wij zien het als onze taak om hen ertoe uit te dagen deze plaats in te nemen – zo vullen wij ons actieve pacifisme in.

Kerken in Nederland hielden zich vooral in de laatste decennia van de vorige eeuw intensief bezig met de vragen van oorlog en geweld. Ook al wordt nog jaarlijks de Vredesweek gehouden, toch is het enthousiasme en de inzet in (zowel de landelijke als de plaatselijke) kerken veel minder geworden. De laatste keer dat de Nederlandse bisschoppenconferentie zich uitsprak over het geweldsvraagstuk was in *Tot vrede in staat*, het herderlijk schrijven 'over

gerechtigheid, veiligheid en vrede in de geest van het evangelie' uit 1996. We lezen daar: "Vermijding en beperking van geweld is een christelijke opdracht die Jezus in de *Bergrede* klemmend heeft geformuleerd". Wij gaan er ook van uit dat kerken hun oor te luisteren leggen bij broeders en zusters over de hele wereld en zo gebruik maken van de mogelijkheden die de oecumene biedt. Dat ze ernaar luisteren hoe gelovigen elders aankijken tegen conflicten en onze rol en taak daarin. De *Internationale Oecumenische Vredesconvocatie van de Wereldraad van Kerken* die in 2011 in Kingston plaatsvond, riep de kerken op te werken aan rechtvaardige vrede. Onder rechtvaardige vrede wordt verstaan: 'een collectief dynamisch en tegelijk goed verankerd proces om mensen te bevrijden van angst en gebrek, om vijandschap, discriminatie en onderdrukking te overwinnen en om voorwaarden te scheppen voor rechtvaardige verhoudingen die voorrang geven aan de meest kwetsbaren en die de heilheid van de schepping respecteren'. We kunnen niet over vrede en veiligheid spreken, zonder ook te spreken over gerechtigheid. De *Wereldraad van Kerken* riep op tot een *Pelgrimage van Gerechtigheid en Vrede*. Het is in die geest dat we dit document hebben willen schrijven. We hopen en willen ons ervoor inzetten dat de Nederlandse kerken, net als in de jaren '60-'80 van de vorige eeuw, de bezinning op deze belangrijke vragen stimuleren.

Met alle geweld geweldloos?

Onder de leden van de vereniging *Kerk en Vrede* zijn mensen die niet uitsluiten dat zij ooit, onder heel strikte condities, toch zouden kiezen voor de inzet van vormen van geweld, maar die tegelijk zien dat aan die condities vrijwel nooit voldaan wordt. Andere leden wijzen op voorhand ieder gebruik van geweld af, waarbij sommigen een uitzondering maken voor politieel geweld, als dat tenminste beperkt en terughoudend wordt ingezet.

We hebben door de jaren heen gezien dat in veel landen waar de bevolking leed onder een onderdrukkend regime, die bevolking na een lange geweldloze strijd koos voor gewapend verzet. Het is niet aan ons daarover een oordeel uit te spreken. Onze eerste taak is te kijken wat de rol van ons land, onze politiek en economie en die van onze 'bondgenoten' is bij het ontstaan, bestaan en aanblijven van dergelijke dictaturen. Wij zijn geen toeschouwers en 'beoordelaars' van het wereldtoneel, maar actieve en zelfs vaak toonaangevende spelers, en we moeten leren die rol kritisch te onderzoeken. Wat hebben wij gedaan, nagelaten, wat hadden we moeten doen?

Een voorbeeld: de zogenaamde Arabische lente, de opstand van mensen in Lybië, Egypte, Qatar, Syrië en andere landen tegen hun onderdrukkers, die uiteindelijk met geweld hun eigen bevolking aanpakten. Maar al te vaak deden zij dat met wapens die door westerse wapenproducenten aan deze dictaturen geleverd waren, hoewel bekend was hoe wreed hun bewind was. En nog steeds

propageert onze minister van defensie samen met Nederlandse wapen- en veiligheidsbedrijven de verkoop van wapens in het Midden-Oosten.¹ Als wij op deze (en vele andere) manieren onderdrukkende regimes steunen, is het niet aan ons om mensen die in hun wanhoop naar de wapens grijpen, te veroordelen, maar moeten we in ons eigen land in actie komen. Tegelijk maken wij ons zorgen over de gevolgen van het gebruik van revolutionair en bevrijdend geweld, want maar al te vaak hebben we gezien dat dit leidt tot hardere onderdrukking door een overnachtige tegenstander (wat we in veel landen in het Midden-Oosten zien). Of we zien dat het geweld de gebruiker zelf zodanig verandert, dat die op zijn beurt tot onderdrukker wordt (zoals bij sommige voormalige leiders van bevrijdingsbewegingen het geval was). Die zorgen zullen we zeker ook, in alle bescheidenheid, delen met groepen (zoals kerken en NGO's) in de betrokken landen waarmee we een relatie onderhouden.

In 1921 zei de joodse filosoof Walter Benjamin dat waar mensenrechten te vuur en te zwaard worden beschermd, ze maar alte gauw mee de afgrond in gaan. Hij wees er ook op dat dit soort geweld altijd weer legitimatie zoekt in de rechtvaardigheid van een zaak en dus in het recht zelf, maar zo gauw het losbarst, zei hij, zal dat recht niet door dit geweld worden ontzien.² De leden van *Kerk en Vrede* herkennen zich in deze uitspraak, die is gebaseerd op de ervaring met zoveel goedbedoeld geweld dat in zijn tegendeel verkeerde en grote schade aanbracht, aan vijand, vriend en niet te vergeten de gebruiker van het geweld zelf, en de vrede niet dichterbij bracht.

Pacifisme als ruimte voor bezinning Het is opmerkelijk dat in discussies over het geweld veel mensen, ook in de media, de kerken en zelfs in de vredesbeweging, zich haasten te verklaren dat ze geen pacifist zijn. Hierin schuilt de bedenkelijke suggestie dat geweldloosheid in deze wereld het grotere kwaad zou zijn. Ze isoleert pacifisten, brandmerkt hun opvattingen in het beste geval als naïef en maakt ze soms ook tot zondebok. Het doet volstrekt geen recht aan blijvende gewetensvorming over het *Zesde Gebod* ('Gij zult niet doodslaan') en het willen blijven leren van wat geweld met mensen doet, vroeger en vandaag. Pacifisten verschansen zich niet in een bastion van eigen gelijk. Pacifisme vormt geen gesloten doctrine. In de periode van de dienstplidht dwong de staat gewetensbezwaarden militaire dienst lange tijd tot een bekentenis van een absolute doctrinaire overtuiging. Hij oefende daarmee juist gewetensdwang uit op mensen die hun geweten wilden volgen oog in oog met concrete situaties en die van zichzelf wel wisten dat fundamenteel nadenken over geweld vraagt om een open, lerende houding. Dat kan verschillende kanten op gaan. De Duitse theoloog Dietrich Bonhoeffer nam deel aan het beramen van een aanslag op Hitler zonder het gevoel te hebben zijn pacifistische idealen te verloochenen.³ Zijn eigen pacifisme was gerijpt vanuit zijn weerzin tegen het nationaal-socialisme. Hij maakte zijn keuze, zich bewust van de eventueel schuldige

gevolgen van zijn besluit en van de schuld als hij ervoor was weggelopen. Je kunt dus ook als pacifist aan het 'bittere einde' toe komen, omdat je het met je idealen niet haalt en net als Bonhoeffer eenvoudig doet wat – in jouw visie – gedaan moet worden.

In een documentaire over Stalingrad kwam eind jaren '90 een bejaarde Duitser aan het woord die vertelde dat hij na de hel van Stalingrad de rest van zijn leven als activist aan het pacifisme had gewijd. Hij stond na zijn gruwelijke ervaringen anders afgestemd dan Bonhoeffer toen die voor zijn keuze stond, maar hij deed wat er door hem na zijn ervaringen gedaan moest worden. Is niet de één pacifist gebleven en de ander het geworden? Beiden hebben het pacifisme beleefd als 'leerhuis', als ruimte voor bezinning.⁴

Het is dit beeld van 'pacifisme als ruimte voor bezinning' waarvoor wij iedereen uitnodigen: een beweging waarin we het geweld steeds weer als het probleem benoemen en niet op voorhand rechtvaardigen. Een beweging waarin we willen leren van wat denkers en ervaringsdeskundigen ons hierover te zeggen hebben. Pacifisme hoeft niet te worden opgevat als een bekrompen 'isme', het blijft namelijk onder alle omstandigheden de laatste radicale, morele kritiek en 'school', waar dieper mag worden nagedacht over de oorzaken en gevolgen van het geweld. Het legt bloot dat geweld altijd weer nieuw geweld baart, dat het de ander demoniseert en doodt om van zijn gezicht en verhaal af te zijn.

1. Zo bezocht de Nederlandse minister van Defensie in februari 2015 met de Nederlandse wapenindustrie een grote wapenbeurs in Abu Dhabi. Zie >www.stopwapenhandel.org< voor meer informatie over Nederlandse medewerking aan wapenbeurzen in Nederland en het buitenland.
2. Zie: ><http://wqd.nl/XclEi><.
3. We baseren ons hier op een artikel over Bonhoeffer van de hand van Harry Zeldenrust in: Paul van Dijk, Herman Noordegraaf en Greetje Witte-Rang (red.), *Gidsen en Getuigen op de pelgrimage naar vrede*, Narratio 1999.
4. Gied ten Berge, *Vredesbeweger. Ervaringen in de vredesbeweging 1973-2008*, Nijmegen 2008, 31-32.

Wat leren de brandhaarden ons

Blind vertrouwen in geweld als oplossing

Er lijkt een blind vertrouwen te bestaan in de oplossende werking van geweld. Waar we in het dagelijks leven alles in het werk stellen en de tijd nemen om conflicten met woorden en regelingen op te lossen, ligt in het internationale verkeer de optie om geweld te gebruiken altijd gereed. Hoe vreemd dat ook moge klinken: het is een aantrekkelijke gedachte dat er één radicale definitieve oplossing voor ingewikkelde problemen zou zijn. Er worden slimme wapens ontwikkeld en mensen fantaseren daar ook over: precisiewapens, onbemande drones, robotsoldaten om – zonder gevaar voor eigen leven en voor dat van onschuldige burgers – terroristen en andere vijanden uit te schakelen. Maar de

praktijk is anders: de onbemande drones die de VS onder andere in Pakistan inzetten, hebben tot talloze onschuldige burgerslachtoffers geleid en daarmee de steun aan het verzet tegen de VS vergroot. Het inzetten van geweld door het Westen heeft in de praktijk al op talloze plaatsen haat tegen het Westen gecreëerd. Het alternatief om dan maar wapens te leveren aan lokale partijen zodat die zelf de strijd kunnen voeren, blijkt in de praktijk maar al te vaak in zijn tegendeel te verkeren. Niet alleen vallen wapens soms in de verkeerde handen, de instroom van wapens in een toch al door wapens en geweld verscheurd gebied leidt tot militarisering van de 'veilige gebieden' en wetteloosheid, zoals we in Noord-Afrika op veel plaatsen kunnen waarnemen. Ook Zuid-Soedan is daar een voorbeeld van.

Het is niet ondenkbaar dat er situaties zijn waarin een beperkte vorm van geweld oplossingen kan bieden. We spreken dan van politieel geweld, dat gekenmerkt wordt door zijn beperkte omvang, wat bij oorlogsgeweld vrijwel onmogelijk is. Zo kunnen korte en gerichte humanitaire acties helpen om mensen te ontzetten, zoals in het geval van de Yezidi's in het Sinjargebergte.

Geen lessen geleerd

Het rotsvaste vertrouwen in de oplossende werking van gewelddadig ingrijpen is zo sterk, dat maar heel weinig gedaan wordt met ervaringen uit het verleden. Ook al zijn de successen van militaire interventies uit het verleden gering, is dat toch geen aanleiding om de gekozen strategie te herzien. Een schrijnend voorbeeld daarvan is de gang van zaken rond het rapport van de Commissie Davids uit 2010. Deze commissie deed onderzoek naar de voorbereiding en besluitvorming over de politieke steun van Nederland aan de inval in Irak in 2002 en 2003. Het resultaat van dit onderzoek was vernietigend. Het rapport komt (op blz. 425-429) tot 49 conclusies die vol staan met woorden als onwaarachtigheid, selectief informeren, gebrekkige kennis, het achterwege blijven van analyses, geen volledige opening van zaken e.d. Kortom: hier was sprake van het bruuskeren van veel democratische spelregels. Er ontwikkelde zich rond het rapport een heel politiek steekspel, maar het belangrijkste dat had moeten gebeuren, namelijk het trekken van échte conclusies en het leren van lessén, vond niet plaats. Hiervoor zijn allerlei oorzaken en redenen aan te wijzen, zoals partijpolitieke belangen en de vrees nabestaanden van slachtoffers te kwetsen, maar het blijft verbijsterend dat deze in alle opzichten zo kostbare operatie niet tot heel duidelijke beleidsveranderingen heeft geleid.

Conclusie 14 was, dat het besluit de inval in Irak te steunen vooral gebaseerd was op overwegingen die te maken hadden met het buitenlands beleid (wat wil zeggen: niet in de eerste plaats gebaseerd op de situatie in Irak), en in de eerste plaats noemt de commissie de *"nauwelijks expliciet genoemde overwegingen van Atlantische solidariteit"* en in conclusie 16 wordt gesteld dat de "Atlantische

reflex" prevaleerde boven een op Europa gerichte houding. Deze conclusies alleen al zijn van het allergrootste belang: op dit moment krijgt die Atlantische solidariteit zelfs expliciet een voorname plaats in de Nederlandse besluitvorming en belet zo de eigen zorgvuldige afweging. Ook andere conclusies (o.a. nr.30) geven aan dat politieke belangen eigen oordeelsvorming in de weg stonden. Conclusie 24 stelt dat de kennis bij de regering van de gebrekkige Amerikaanse voorbereiding op de post-conflictsituatie geen rol speelde in de besluitvorming. Voor het uitblijven van die voorbereiding en van de bezinning op wat de situatie na het conflict zou kunnen zijn, is later een zware tol betaald, in de eerste plaats door de lokale bevolking. Zorgvuldige reflectie over de post-conflictsituatie zou weleens zoveel verborgen kosten aan de dag kunnen brengen, dat de besluitvorming op basis daarvan een heel andere wending zou hebben genomen. Momenteel lijkt er bijna sprake te zijn van 'verrassing' bij het constateren van gevolgen van het ingrijpen in het verleden.

Inzet van geweld zelden de laatste optie

De inzet van geweld kan pas overwogen worden wanneer echt alle andere middelen gefaald hebben. Dit onderdeel van de theorie van de rechtvaardige oorlog wordt door iedereen onderschreven. Helaas is de praktijk anders. Er wordt de laatste tijd steeds vaker geklaagd over de geslonken budgetten voor defensie en de problemen rond Rusland, Noord-Afrika en het Midden-Oosten leiden er nu toe dat er steeds luider een pleidooi klinkt om de defensie-uitgaven te verhogen. Maar ook de uitgaven voor diplomatie zijn de laatste jaren drastisch teruggebracht. Is het niet veel meer in de lijn van het denken over geweld als 'laatste middel' om te beginnen met het verhogen van de uitgaven voor diplomatie en voor allerhande preventief werk? Daaronder vallen naar onze mening ook de uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking, Veel geweld en conflict is immers terug te voeren tot een totaal ontbreken van toekomstperspectief voor grote groepen mensen, in het bijzonder jongeren. Maar ook op ontwikkelings-samenwerking is bezuinigd, tot onder het internationaal vastgestelde percentage van 0,7% BNP (om nog maar te zwijgen over de vervuiling van dat budget). Het is wel erg wrang tegelijk van steeds meer kanten te horen dat we toe moeten naar een door de NAVO gewenste hoogte van de defensiebegroting van 2% van het BNP.

Culturele bevooroordeeldheid

De verontwaardiging over het geweld van IS is groot. Terecht. Maar we moeten de vraag durven stellen, waarom die verontwaardiging vaak uitblijft bij andere vormen van geweld die regelmatig tot nog grotere aantallen onschuldige slachtoffers leiden. Dat is niet alleen omdat dat geweld een zaak dient waar wij ons beter in kunnen vinden. Daarover spreken we elders in deze tekst.

Het heeft echter ook met iets anders te maken: onze norm, ons referentiepunt is de westerse blanke man; daarom zijn CIA'ers, ook al martelen ze mensen, per definitie minder barbaars dan IS-strijders, moeten Palestijnen meer moeite doen om als verantwoordelijke mensen over te komen dan de Israëliërs die meteen als geestverwante westerlingen aanvoelen, komt Poetin niet makkelijk af van zijn imago als verzameling spierbundels en is de Oekraïense president Porosjenko een voor ons herkenbare industrieel (en dus in het voordeel, want beschaafder). Wanneer we niet bereid zijn onze eigen, bevooroordeelde, wijze van kijken kritisch in ogenschouw te nemen, zullen we nooit zien wat anderen wél zien en tegen ons als bewijs voor onze eenzijdigheid en vooringenomenheid aanvoeren.

Metten met twee maten

De AIV wijst erop dat er aan Arabische zijde een groeiende overtuiging bestaat dat de westerse wereld met twee maten meet *"waar beslissingen ten nadele uitvallen van de Arabische wereld en meer nog ten nadele van de islam."* Verschillende voorbeelden worden genoemd, die laten zien dat deze gedachte niet vreemd is. De AIV concludeert: *"De vraag is vervolgens niet of dit waar is of niet, maar hoe om te gaan met dit sentiment dat zo sterk leeft in de Arabische wereld en dat bepalend is voor de reactie op ieder volgend westers optreden."*

Uiteraard gaat het niet aan om te relativiseren wat er in werkelijkheid gebeurt (onzes inziens heeft de Arabische wereld niet ten onrechte het beeld dat er met twee maten gemeten wordt), maar het is inderdaad belangrijk om los daarvan serieus na te denken over de consequenties die verbonden moeten worden aan deze perceptie. Zeker in de VS is de leiding zozeer overtuigd van eigen gelijk en eigen opdracht in de wereld, dat van enig aanvoelen van de gedachtewereld van andere partijen geen sprake is, en dat heeft talloze malen tot grote problemen geleid. Een van de grote verworvenheden van de geglobaliseerde samenleving is, dat overal mensen beschikbaar zijn die behulpzaam kunnen zijn bij het ontwikkelen van betere voelhoren op dit terrein. Van de mogelijkheden die dat biedt zou veel meer gebruik gemaakt moeten worden.

De rol van de media

Wanneer we kijken hoe over de boven geschetste conflicten bericht wordt in de media stuiten we op een dubbelzinnig beeld. Het is niet makkelijk om te onderscheiden wanneer we te maken hebben met onafhankelijke journalistiek of met berichtgeving die gekleurd en gevoed is door propaganda.²

De Australische onderzoeksjournalist John Pilger zegt in zijn lezing *'Oorlog door media en de triomf van de propaganda'*³: "Hadden journalisten rond de oorlog tegen Irak hun werk fatsoenlijk uitgevoerd, hadden ze de propaganda ter discussie gesteld en onderzocht in plaats van er de megafon voor te zijn, dan waren honderdduizenden mannen, vrouwen en kinderen vandaag nog in leven

geweest; miljoenen hadden hun huizen niet hoeven te ontvluchten; de sektarische oorlog tussen de soennieten en de sjiieten was niet in gang gezet en de beruchte IS had nu waarschijnlijk niet bestaan".

Deze zware beschuldiging maakt Pilger in zijn lezing gefundeerd waar. Hetzelfde doet hij in zijn lezing met de westerse berichtgeving over Oekraïne. Door consequent Rusland als een schurkenstaat neer te zetten en Poetin als een boef is er nauwelijks of niet sprake van een kritische analyse van de grootste westerse militaire opbouw in de Kaukasus en Oost-Europa sinds de Tweede Wereldoorlog. Pilger verwijt journalisten dat ze veel te weinig aan grondige onderzoeksjournalistiek doen. Veel te weinig komen in de media de visies aan bod van de mensen die in het Westen als tegenstanders en vijanden worden beschouwd. De misdaden door IS zijn in de media krachtig belicht. Saoedië-Arabië doet in eigen land niet zoveel anders, maar dat gegeven komt in de media niet of nauwelijks aan bod. Daarbij laten media zich al te gemakkelijk gebruiken: IS heeft alle belang bij een wereldwijd verspreiden van de beelden van hun ideologie en optreden, en de media zijn hierbij maar al te behulpzaam. John Pilger zegt aan het einde van zijn lezing: "Wat wij nodig hebben is een Vijfde Macht: journalistiek die de media monitort, ontrafelt en hun propaganda tegenspreekt; die de jongeren leert om woordvoerders van mensen te zijn, niet van macht. Wij hebben behoefte aan dat wat de Russen 'perestrojka' noemen – een opstand van onderdrukte kennis. Ik noem dat gewoon 'echte' journalistiek."

Gelukkig zijn er steeds meer voorbeelden van nieuwsvoorziening die zich kritisch opstelt; wij noemen daarvan voorbeelden aan het slot van dit document.

De rol van regionale organisaties

In het verlengde van het voorgaande verdient het aanbeveling om veel meer dan tot op heden het geval is, waar mogelijk bij conflicten in een regio een beroep te doen op verbanden uit diezelfde regio om te bemiddelen of anderszins op te treden. In de regio is meer kennis van de situatie (politiek, sociaal, cultureel) aanwezig dan elders in de wereld. Op deze wijze kan ook ieder vermoeden van neokoloniaal optreden weggenomen worden.

Relatie armoede en conflicten

Zoals we in het vervolg kunnen zien, is er een duidelijke relatie tussen rijkdom (en de verwerving én bescherming daarvan) en gewapende conflicten. Die is er echter ook tussen armoede en conflicten. Zoals geschetst is veel lokaal geweld het gevolg van een strijd om de bronnen van de rijkdom: grondstoffen, landbouwgrond, macht. Soms is dat geweld tegen mensen die ervaren worden als indringers, zoals vluchtelingen en nomaden. Wanneer we kijken naar de situatie in het Midden-Oosten en Noord-Afrika dan zien we dat een deel van het geweld is terug te voeren op het gegeven dat er een generatie opgroeit, die geen enkel

uitzicht heeft op een fatsoenlijk bestaan: slecht onderwijs, geen werkgelegenheid. Dit tast het gevoel van identiteit aan, en maakt gevoelig voor ideologieën die een snelle en gewelddadige uitweg suggereren. Armoedebestrijding op de korte en het werken aan een rechtvaardige wereldeconomie op de lange termijn zijn hier de enige remedie.

De rol van economische belangen in de internationale veiligheidspolitiek ⁴

De afhankelijkheid van de rijkere landen van de beschikbaarheid van grondstoffen is de laatste eeuw enorm toegenomen. De afnemende voorraden grondstoffen en fossiele brandstoffen gecombineerd met de toenemende welvaart in verschillende regio's in de wereld maken dat er een wereldwijde concurrentieslag bezig is te ontstaan. Het is zoals de Amerikaanse econoom Herman Daly zegt: in een wereld met eindige voorraden aan hulpbronnen is het inzetten op voortgaande groei zoals we tot nu toe doen, geen weg naar vrede, maar naar nog meer conflicten.⁵

Dat geldt heel in het bijzonder voor energie. Europa is bijvoorbeeld voor ruim 55% van zijn energiebehoefte afhankelijk van importen van buiten de EU. Dat maakt de EU kwetsbaar: zo is er de angst dat Rusland zijn gastoevoer zal staken in het kader van het conflict rond Oekraïne en als reactie op de sancties. Op verschillende manieren wordt geprobeerd aan die kwetsbaarheid het hoofd te bieden: het te vriend houden van de belangrijkste leveranciers (of het nu brute dictators zijn of niet), het beveiligen van handelsroutes, het creëren van alternatieve handelsroutes (door de lucht, over zee, over land en zee met pijpleidingen, en over land met wegen en spoorlijnen), het aanboren van energievoorraden in eigen regio, het vervangen van fossiele brandstoffen door duurzame alternatieven en energiebesparing. De belangrijkste werelddelen die in dit spel een rol spelen zijn van oudsher Noord-Amerika, Europa en Rusland, en daar zijn de laatste decennia China, India en Brazilië nog eens bij gekomen.

Kijken we naar Europa en de VS, dan zien we dat bij het bestrijden van de afhankelijkheid in feite wordt ingezet op alle genoemde terreinen. Bij dat beleid zijn echter nogal wat vraagtekens te plaatsen.

Het beveiligen van de handelsroutes resulteert op mondiaal niveau in het versterken van de zeestrijdkrachten, wat aanleiding is voor een ware wedloop in het aanschaffen van onderzeeboten, vliegdekschepen en patrouilleschepen en het opzetten van militaire bases en andere vormen van militaire aanwezigheid (trainingskampen, brandstofvoorraden e.d.).

Om niet van één aanvoerlijn van olie afhankelijk te zijn en om doorvoer door vijandige landen te omzeilen worden op vele plaatsen in de wereld nieuwe pijpleidingen aangelegd. Deze leidingen op zichzelf zijn al erg duur, maar daar

komen nog eens de kosten van voortdurende bewaking bij, zeker in gebieden waar gewapende conflicten voorkomen. In de praktijk blijkt dat de aanwezigheid van beveiligers niet zelden zelf weer aanleiding voor geweld is.

Deze opsomming maakt wel duidelijk dat het al dan niet ingrijpen bij conflicten en mensenrechtenschendingen en geopolitieke belangen niet los van elkaar gezien kunnen worden. De aanwezigheid van olie speelde een belangrijke rol bij het ingrijpen van de VS in Irak en om diezelfde reden is het Westen weinig kritisch over het mensenrechtenbeleid van Saoedi-Arabië.⁶ Economische afhankelijkheid is in zichzelf geen slechte zaak: de onderlinge economische afhankelijkheid kan ook veroorzaken dat landen hun geschillen niet meer gewapenderhand proberen op te lossen. Maar een te grote eenzijdige afhankelijkheid blijkt al te vaak aanleiding voor een politiek beleid waarin ethiek nauwelijks een rol meer speelt. Niet alleen uit milieu- en klimaatoverwegingen, maar ook uit het oogpunt van veiligheid is het dus raadzaam te streven naar het terugbrengen van de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen en te streven naar een terugdringen van het gebruik van andere niet-hernieuwbare grondstoffen.

De wapenindustrie is een belangrijke aanjager van gewapende conflicten in de wereld: zij levert de middelen waardoor sluimerende of kleine conflicten zich kunnen ontwikkelen tot ware oorlogen. Hoe cynisch het ook klinkt: de wapenindustrie heeft belang bij oorlog. De oplopende spanningen in de wereld worden met gejuich onthaald. Tijdens de laatste editie van de jaarlijkse NIDV-wapenbeurs in Rotterdam, zei Jean-Pierre Piereij van wapenfabrikant Rheinmetall: *"Door alle ellende in de wereld gaan landen zich weer bewapenen. En dat is voor ons goed nieuws. De één z'n dood is de ander z'n brood, hè. Dat is nou eenmaal het wezen van ons werk."*

Nog cynischer is dat bedrijven er belang bij hebben dat hun wapens ook daadwerkelijk gebruikt worden. Het geldt in de defensiewereld als een belangrijke aanbeveling wanneer producten *'battlefield proven'* zijn. Israëliische wapenproducenten prijzen hun wapens dan ook aan met de reclame dat de wapens beproefd zijn in de strijd tegen de Palestijnen.⁸

De wapenindustrie zet wereldwijd jaarlijks zo'n 400 miljard euro om. De Verenigde Staten, Rusland, China en de EU zijn de belangrijkste wapenexporteurs. In de top vijftien van grootste wapenbedrijven ter wereld vinden we vijf Europese bedrijven, waarvan er één, EADS, met het hoofdkantoor in Leiden.⁹

De EU heeft een achttal criteria voor de eigen wapenexport opgesteld, waarbij onder andere gekeken wordt naar de mensenrechtensituatie in het land waar de wapens terechtkomen, de internationale veiligheid en eventuele dreiging van terrorisme. De interpretatie van deze regels wordt echter overgelaten aan de

lidstaten, die vaak geneigd zijn ze soepel te hanteren in het belang van de wapenindustrie. De lobby van wapenproducenten in Brussel staat er garant voor dat in deze situatie weinig verandering komt.

In de periode 2004-2013 is Nederland wereldwijd de negende grootste wapenexporteur.¹⁰ Veel wordt verkocht aan andere Europese landen en aan de Verenigde Staten, maar er gaan ook wapens naar bijvoorbeeld Indonesië, Egypte, Jordanië, Marokko en Colombia, conflictgebieden of landen waar mensenrechten geschonden worden.

In 2011, het jaar van de Arabische Lente, bedroeg de waarde van de Europese exportvergunningen naar de Arabische regio negen miljard euro, dubbel zoveel als in 2007: een cijfer dat voor zich spreekt. In enkele landen werden de protesten van de bevolking dan ook onderdrukt met wapens van Europese oorsprong. In Bahrein en Egypte werden door Nederland geleverde, door de krijgsmacht afgestoten, pantservoertuigen ingezet.

De regering werd vervolgens vanuit de Tweede Kamer en vanuit de publieke opinie stevig onder druk gezet om tot een striktere toepassing van wapenexportregels te komen. De beloofde beterschap was echter van korte duur, in 2013 bedroeg de export naar het in brand staande Midden-Oosten en Noord-Afrika vanuit Nederland alweer 116,63 miljoen euro op een totale wapenexport van bijna 1 miljard. In totaal ging in de periode 2004-2013 voor ruim 1,2 miljard euro aan wapens richting die regio.¹¹

Saoedi-Arabië is veruit de belangrijkste afnemer van Europese wapens, terwijl dit land mensenrechten zwaar schendt en een belangrijke bevoorradingsbron is van jihadistische terrorismenetwerken in de regio.

De gevolgen van deze ongebreidelde levering van wapens vanuit Nederland en vele andere landen zijn desastreus. De conflicten in het Midden-Oosten en Noord-Afrika worden er verder door gevoed, wapens vallen in handen van groeperingen als IS, worden door dictatoriale regimes gebruikt voor mensenrechtenschendingen en het onder de duim houden van de bevolking, worden ingezet voor internationaalrechtelijk onverdedigbare acties als bombardementen van de VAE en Egypte op Libië en houden de vaak buitensporige machtspositie van krijgsmachten in stand.

Een laks Europees wapenexportbeleid fungeert als katalysator voor conflicten wereldwijd. Of het nu gaat om het Midden-Oosten, of het bewapenen van vijanden India en Pakistan, het voeden van wapenwedlopen in Zuid-Oost-Azië en Latijns-Amerika, het bewapenen van arme landen die geld hard nodig hebben voor sociale uitgaven of het produceren van nieuwe kernwapens: in beleid en

praktijk klinken de kassa's van de wapenindustrie vele malen harder door dan de roep om vrede, mensenrechten en rechtvaardigheid.

1. Nederland en de Arabische regio. Principieel en pragmatisch. AIV advies 91, november 2014, p.19.
2. Kerk en Vrede publiceerde in 2009 over propaganda het nog steeds zeer actuele boek: *Oorlog verkopen. Over taal, media, religie en propaganda*.
3. De lezing werd gehouden op 5 december 2014 op het Logans Symposium van het Britse Centre for Investigative Journalism in Londen. Voor de tekst zie: ><http://wqd.nl/auBri><
4. .Deze paragraaf is ten dele ontleend aan het document 'Grond- en brandstof of conflictstof: van conflict naar coöperatie' van Kees Nieuwerth zie: ><http://wqd.nl/dkcjZ><.
5. Zie ><http://wqd.nl/warandpeace><.
6. Zie Trouw 3 juli 2015.
7. 'Wereld staat in brand, dat is voor ons goed nieuws', *Dagblad van het Noorden*, 20 november 2014.
8. Wendela de Vries, 'Nederland moet defensiesamenwerking met Israël opzeggen', Stop Wapenhandel, 8 augustus 2014.
9. SIPRI, *Top 100 arms-producing companies – 2013*, december 2014.
10. SIPRI, Arms transfers database.
11. Stop Wapenhandel, *Nederlandse wapenexport naar het Midden-Oosten en Noord-Afrika (2004-2013)*, december 2014. Zie ook: >www.stopwapenhandel.org<.

Ander beleid

We zijn ons ervan bewust dat door de Nederlandse overheid en door andere landen op het gebied van preventie van conflicten en hulp aan regio's die door gewapende conflicten geteisterd worden, zeker het een en ander gedaan wordt in de vorm van allerhande programma's in het kader van ontwikkelings-samenwerking.

Zo probeert Nederland in het kader van het Matra-Zuidprogramma in de Arabische regio de transitie te ondersteunen, door economische groei, democratisering, het ontwikkelen van een rechtstaat en bescherming van de mensenrechten te bevorderen. Toch moeten we constateren dat dergelijke inspanningen miniem zijn in verhouding tot activiteiten die juist het tegendeel bewerkstelligen van waarnaar in dit programma gestreefd wordt, zoals we hiervoor beschreven, bijvoorbeeld in het kader van wapenhandel en energie(voorzieningsveiligheids)beleid. Van een coherent beleid is op deze wijze geen sprake, met als gevolg dat wat met hulp bewerkstelligd wordt, langs andere weg teniet gedaan wordt, of dat hulp moet herstellen wat tevoren door andere activiteiten is veroorzaakt.

We zagen dat in de Gazastrook, waar veel van wat met o.a. Nederlands geld werd opgebouwd, door bombardementen van Israel (daarbij uiteindelijk niet echt gehinderd door het Westen) verwoest werd.

In Colombia wordt het vredesproces gesteund, maar dat is alleen mogelijk wanneer tegelijkertijd internationale mijnbouwbedrijven (waarvan ook Nederland zijn kolen betreft) die de bevolking terroriseren en verantwoordelijk zijn voor een belangrijk deel van het geweld, worden aangepakt.¹

Hiermee is gezegd dat een werkelijk vredesbeleid, net als een serieus ontwikkelingsbeleid, een beleid is dat zich uitstrekt over alle beleidsterreinen en coherent is. Wie werkelijk mensenrechten wil bevorderen, kan daarvoor geen uitzondering maken waar het de import van belangrijke grondstoffen betreft. Wie geweld wil verminderen, moet een wapenindustrie die alle belang heeft bij gewapende conflicten, aan banden leggen. Wie arme landen hun ontwikkeling gunt, biedt geen gelegenheid aan mensen en bedrijven die belasting willen ontwijken. En ga zo maar door.

In beleidsdocumenten van de Nederlandse overheid hebben we echter de laatste jaren een tendens waargenomen om het economisch eigenbelang van Nederland voorop te stellen. In de zomer van 2011 legde de Nederlandse Raad van Kerken hier de vinger op in een brief aan de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken, Rosenthal, waarin o.a. gesteld werd: *"De uitgangspunten die wij in de genoemde beleidsnotities over ontwikkelingssamenwerking, mensenrechtenbeleid, de inrichting van de diplomatieke dienst en de reorganisatie van de Nederlandse krijgsmacht zien betreffen echter niet de bescherming van burgers tegen extreme vormen van geweld. Maar vooral het economische eigenbelang van Nederland waarop zelfs in de grondwet verankerde principes als de bevordering van de internationale rechtsorde worden teruggevoerd."*

Bij diezelfde gelegenheid vroeg de Raad de regering veel meer werk te maken van de niet-militaire middelen van conflictoplossing. Genoemd werden het creëren van groepen snel inzetbare civiele experts met verschillende achtergronden, en een pool van burgervredewerkers.

Ander beleid is dus hoogst noodzakelijk.

Op de korte termijn

Dat andere beleid strekt zich uit over een heel groot gebied. Enkele concrete acties:

- ◆ Het tegengaan van materiële steun aan IS: grenzen dicht voor strijders, wapenleveranties onderscheppen, financiers aanpakken, olie-export door IS tegenhouden;
- ◆ Het bewerkstelligen van een staakt-het-vuren in Syrië;
- ◆ De inzet voor een beter beleid t.a.v. Soennieten in Irak;
- ◆ Een menswaardige opvang van vluchtelingen op veilige plaatsen, en het ruimhartig toelaten van vluchtelingen in Europa. Laten we bedenken dat

Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog bereid en in staat was een miljoen Belgische vluchtelingen op te vangen in een tijd van armoede!²

- ◆ Het verlenen van humanitaire hulp;
- ◆ In alle situaties van gewelddadige conflicten: druk uitoefenen op alle betrokken partijen om te onderhandelen.

Op de lange termijn³

In *'Vredeseconomie en de preventie van geweld'* (Platform DSE) wordt gezegd: "In Europa werd in de jaren vijftig de Europese Kolen- en Staal-Gemeenschap opgezet, die hielp om te voorkomen dat grondstoffen werden gemonopoliseerd en (opnieuw) ingezet als instrument in een gewapend conflict. Dat wil zeggen: er werd gestreefd naar coöperatie in plaats van competitie rond grond- en brandstoffen. Ook in de Verenigde Naties en in de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) wordt met een ander veiligheidsbegrip gewerkt dan bijvoorbeeld in de NAVO het geval is, waar 'veiligheid' en, zoals we zagen, ook energie(voorzienings)veiligheid steeds verder gemilitariseerd is. Van dat niet-militaire veiligheidsbegrip maken ook vredesopbouw, het respecteren en ontwikkelen van mensenrechten, het stimuleren van democratische processen en het rechtvaardig delen van natuurlijke hulpbronnen integraal deel uit. Dit model van gedeelde veiligheid, gedeelde verantwoordelijkheid en gedeelde hulpbronnen moet wereldwijd meer aandacht krijgen en verder uitgebouwd worden." Op de lange termijn vraagt het voeren van een coherent vredesbevorderend beleid een diepingrijpende verandering van beleid. We noemen hier twee van de vele opdrachten.

-1- Coherent beleid: geopolitiek voor vrede³

Nederland en alle verbanden waar Nederland deel van uitmaakt dienen te streven naar een coherent buitenlands, economisch, vredes- en veiligheidsbeleid, waarin het nationale economisch eigenbelang overwegingen van humanitaire aard niet overheerst. Alleen dan is een geloofwaardige stem op internationaal terrein mogelijk. Dat is geen simpele boodschap, want in het Westen heeft de gedachte postgevat dat er een recht is op de grondstoffen die te vinden zijn op het grondgebied van anderen. In veel officiële defensiestrategieën is de zinsnede opgenomen dat een aanval op de toevoer van dergelijke hulpbronnen beschouwd wordt als aanval op het eigen territorium en daarmee een legitieme grond is voor gewapend optreden. Dergelijk beleid (een uitwerking van de Carterdoctrine uit 1980) creëert conflicten. Wat nodig is, is het uitwerken van een geopolitiek-voor-vrede.

-2- Het werken aan alternatieven voor een militaire aanpak

Ook zal er serieus werk gemaakt moeten worden van het uitwerken van alternatieven voor een militaire aanpak. Vanuit de vredesbeweging en de kerken klinkt de roep om het geld beter in te zetten, namelijk ten bate van conflictoplossing en

geweldpreventie. "Wapens zijn duur: één straaljager kost net zoveel als Max van der Stoep met een kleine staf als Hoge Vertegenwoordiger voor de Nationale Minderheden bij de OVSE kwijt was, en hij was in staat het uitbreken van tal van etnische conflicten op het grondgebied van de voormalige Sovjet-Unie te voorkomen. Onderzoek toont aan dat conflictpreventie de samenleving grote kosten kan besparen," schrijft het Platform DSE in de brochure Vredeseconomie.⁴

In Nederland zetelt de hoofdstad van het internationaal recht, in Den Haag. Nederland zou om aan dat voorrecht recht te doen beleid moeten maken voor een grotere inzet op het gebied van conflictpreventie en conflictoplossing, bijvoorbeeld met het opleiden van professionele vredeswerkers, de re-integratie van kindsoldaten en de inzet voor ontwapening. Veel meer studie is nodig naar gerichte en beperkte sancties als alternatief voor de inzet van geweld. Conflictpreventie dient prioriteit te krijgen, door het gebruik van *early-warning-systems*, het trainen van bemiddelaars, en meer in het algemeen steun bij het opbouwen van een rechtstaat. Ook moet veel meer worden ingezet op de rol van de diplomatie, Dat is ook het advies dat de AIV de regering geeft.⁵

Voorkomen moet worden dat voor de *bühne* kordate uitspraken gedaan worden over misstanden in landen wanneer die alleen maar tegengestelde effecten hebben. Kritiek binnenskamers kan in sommige situaties beter werken, en reeds opgebouwde relaties kunnen daarbij behulpzaam zijn. Dat sluit zeker niet uit dat in andere situaties wél ferme uitspraken gedaan moeten worden. Er bestaat op dit terrein geen 'standaard'benadering: de gekozen weg is geheel afhankelijk van de vooraf gemaakte analyse van mogelijkheden en effecten. Een helder zicht op de uiteindelijke doelstelling van een dergelijk beleid is daarbij voorwaarde en kan voorkomen dat men hier onderweg ontspoot.

1. Zie voor meer informatie en de activiteiten van PAX op dit terrein: ><http://wqd.nl/ZjQlt><.
2. De Europese kerken zijn op dit terrein zeer actief met beraad, voorlichting en lobby via CCME, de Churches' Commission on Migrants in Europe: zie >www.ccme.be<.
3. Bij deze paragraaf is o.a. gebruik gemaakt van de mede door leden van Kerk en Vrede t.b.v. het Platform Duurzame en Solidaire Economie (Platform DSE) geschreven brochure *Vredeseconomie en de preventie van geweld* (zie >www.platformdse.org<).
4. Zie ><http://wqd.nl/Znuuk><.
5. AIV, Nederland en de Arabische regio, AIV-Advies nr.91, november 2014, p.25 en ook AIV, Nederland en de "responsibility to protect", AIV-advies nr.70, juni 2010, p.74.